

**Сумський державний університет
Медичний інститут
Кафедра громадського здоров'я**

Соціальна політика як функція державного управління

**Д. м .н., професор
Сміянов В.А.**

Соціальна сфера — підсистема національної економіки, тобто явища, процеси, види діяльності та об'єкти, які пов'язані з забезпеченням життєдіяльності суспільства, людини, задоволенням їхніх потреб, інтересів.

Соціальна політика — це комплекс соціально-економічних заходів держави та місцевих органів влади, спрямованих на захист населення від безробіття, зростання цін, знецінення трудових заощаджень і т.ін.

У межах соціальної політики забезпечується необхідний мінімум споживання, перерозподіляються доходи, обмежується безробіття, гарантується підтримка сім'ї, забезпечення житлом, підвищення рівня освіти та культури.

Соціальна політика:

— діяльність держави щодо створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту членів суспільства, усунення негативних наслідків функціонування ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості та соціально-політичної стабільності у країні;

— система правових, організаційних, регулятивно-контрольних заходів держави з метою узгодження цілей соціального характеру із цілями економічного зростання.

Цілі соціальної політики

Поліпшення
матеріального
становища й умов
життя громадян:

Забезпечення зайнятості
населення,

Підвищення якості і
конкурентоспроможності
робочої сили;

Гарантії конституційних прав
громадян у царині праці,
соціального захисту, охорони
здоров'я, культури,
забезпечення житлом;

Цілі соціальної політики

- Переорієнтація соціальної політики на сім'ю, забезпечення прав і соціальних гарантій, що надаються сім'ї, жінкам, дітям і молоді;

- Нормалізація і поліпшення демографічної ситуації, зниження смертності населення, особливо дитячої та громадян працездатного віку;

- Поліпшення соціальної інфраструктури.

Державне регулювання соціальних процесів — вплив органів державної влади за допомогою різноманітних засобів (форм, методів та інструментів) на розвиток соціальних відносин, умов життя та праці населення країни.

Соціальна політика держави включає:

- — регулювання соціальних відносин у суспільстві, регламентацію умов взаємодії суб'єктів економіки в соціальній сфері (в тому числі між роботодавцями і найманою робочою силою);
- — вирішення проблеми безробіття та забезпечення ефективної зайнятості;
- — розподіл і перерозподіл доходів населення;
- — формування стимулів до високопродуктивної суспільної праці й надання соціальних гарантій економічно активній частині населення;

Соціальна політика держави включає:

- — створення системи соціального захисту населення;
- — забезпечення розвитку елементів соціальної інфраструктури (закладів освіти, охорони здоров'я, науки, культури, спорту, житлово-комунального господарства і т. ін.);
- — захист навколишнього середовища тощо. Системотворчий характер соціальної політики обумовлюється тим, що соціальна політика виступає елементом:
  - — життєздатності суспільства;
  - — стабілізації та розвитку суспільства;
  - — консолідації суспільства.

Завдання соціальної політики

Довгострокові (перспективні)

Обумовлюються пошуком оптимального співвідношення соціально-економічної стабільності з економічним зростанням

Короткострокові (поточні)

Формуються залежно від вихідних позицій суспільства

Принципи соціальної політики

Рациональність

Досягнення найкращого співвідношення мети соціальної політики та засобів її реалізації

Соціальна справедливість

Визнання однакових можливостей для всіх членів суспільства

Соціальна безпека

Передбачуваність певних життєвих ризиків

Державна і муніципальна соціальна політика реалізується через соціальне планування і управління за допомогою системи соціальних заходів і програм, що проводяться центральними та місцевими органами.

Найважливішим механізмом реалізації соціальної політики держави є система державних мінімальних соціальних стандартів.

Соціальний стандарт - мінімально необхідний рівень задоволення соціальних потреб населення. Приклади мінімальних соціальних стандартів:

- **мінімальний рівень оплати праці;**

- **мінімальний рівень соціальних пенсій та інших соціальних виплат;**

- **обов'язкові стандарти і програми, в межах яких освіта є безкоштовною;**

- **перелік лікувально-профілактичних послуг, що надаються за рахунок бюджетних коштів.**

Мінімальні соціальні стандарти покликані встановити ті порогові значення соціальних благ для людини, нижче яких опуститися не можна. Цей «стандартний» рівень соціальних благ, гарантованих кожній людині, повинен бути доступним за ціною або взагалі безкоштовним для споживача, тобто частково або повністю сплаченим з бюджетних і позабюджетних коштів. Соціальні стандарти виражаються через соціальні норми.

Соціальні норми - єдині або групові для однорідних територій заходи соціальних потреб. Приклади соціальних норм:

- норма забезпеченості населення установами соціально-культурної сфери;**
- норми наповнюваності шкільних класів та груп у дитячих дошкільних установах;**
- норми забезпечення населення окремими соціальними послугами;**
- норми кадрового та матеріального забезпечення при наданні соціальних послуг.**

**Ключовим принципом у
реалізації соціальної політики
виступає забезпечення
соціальної справедливості.**

Соціальна справедливість — соціально-психологічне сприйняття принципів і форм організації суспільства, що відповідає інтересам людей і соціальних груп, тобто узагальнена моральна оцінка суспільних відносин.

Соціальну справедливість найчастіше співвідносять із соціальною рівністю, і в цьому контексті соціальна справедливість розуміється як міра рівності й нерівності в розподілі матеріальних і духовних благ у суспільстві, статусів і влади, а також у стані життя різних суспільних груп. Механізми такого розподілу по-різному бачаться прихильникам багатьох політичних доктрин.

**У науковій літературі
мають місце чотири
концепції щодо соціальної
справедливості -
*егалітаристська,
утилітаристська,
роулсіанська та ринкова.***

Егалітаристська концепція вважає справедливим зрівняльний розподіл доходів, тобто коли всі члени суспільства отримують рівні блага. Логіка міркувань тут така: якщо потрібно розділити визначену кількість благ між людьми, які однаково цього заслуговують, то справедливим був би розподіл порівну.

Утилітарна – походить із вчення Ієремії Бентама, основоположника доктрини утилітаризму. Бентам вважав, що головним завданням держави є забезпечення найбільшого щастя для можливо більшої кількості членів суспільства. Однак Бентам виходив із того, що функції корисності в різних людей неоднакові. Інакше кажучи, здатність до насолоди в результаті володіння якоюсь кількістю благ у кожної людини своя. Одержувати при цьому більшу частку суспільного багатства має той, хто корисніший для суспільства.

Роулсіанська – пов'язана з ім'ям Джона Роулса, сучасного американського філософа. На його думку, справедливою вважається така диференціація доходів, при якій відносна економічна нерівність припустима лише тоді, коли вона сприяє досягненню більш високого абсолютного рівня життя найбільш бідними членами суспільства.

Ринкова концепція – припускає відповідність доходу кожного власника фактора виробництва граничному продукту, отриманого від даного фактора. Соціальна справедливість при цьому встановлюється ринком і його регуляторами. Таким чином, у цьому випадку припустима значна нерівність при розподілі доходів.

На сьогодні функціонують чотири моделі соціального захисту:

- соціально-демократична модель скандинавських країн (держава бере на себе значну частку відповідальності за соціальний захист населення);

- модель неоліберальна (США) (проблеми щодо соціального захисту між підприємцями і найманими працівниками розв'язуються переважно за участю профспілок);

- модель неоконсервативна (Німеччина) базується на змішаному державно-приватному розв'язанні соціальних проблем (відповідальність окремого підприємця замінена системою обов'язкової колективної відповідальності під контролем держави);

- система Бевериджа (Англія, Ірландія) (головним завданням держави є захист мінімальних доходів громадян.

Моделі соціальної політики держави

Американська модель соціальної політики — найбільш лібералізований варіант, який базується на принципі відокремлення соціального захисту від вільного ринку й обмеженні захисту лише тих, хто не має інших доходів, крім соціальних виплат. При цьому забезпечується досить високий рівень і якість життя основної частини населення.

Моделі соціальної політики держави

Шведська модель (Швеція, Норвегія, Фінляндія та інші країни) — найбільш соціалізована модель, тобто економіка найбільшою мірою працює на задоволення потреб членів суспільства. Вона відзначається надзвичайно високою часткою ВВП, яка розподіляється через бюджет (понад 50%), акумулюванням у руках держави значних фінансових ресурсів, домінуванням ідеї рівності та солідарності у здійсненні соціальної політики, активною упереджувальною політикою, профілактичними заходами у сфері зайнятості, жорсткою політикою доходів, високим рівнем соціального захисту населення, що забезпечується в основному за державні кошти. Тут соціальна політика тісно пов'язана з державним регулюванням економіки, яке має чітко виражену соціальну спрямованість, тобто соціальна політика виступає як мета економічної діяльності держави.

Моделі соціальної політики держави

Німецька модель (ФРН, Франція, Австрія) характеризується високими обсягами ВВП, що перерозподіляється через державний бюджет (близько 50%), створенням розвиненої системи соціального захисту на основі залучення коштів держави та підприємців.

Моделі соціальної політики держави

Японська модель соціальної політики передбачає проведення політики вирівнювання доходів, особливу політику використання робочої сили (система довічного найму з певними сучасними модифікаціями), домінування психології колективізму, солідарності в доходах, досягнення консенсусу між різними суб'єктами у вирішенні соціально-економічних проблем, виділення питань підвищення життєвого рівня населення в ранг національних пріоритетів.

Моделі соціальної політики держави

Англосаксонська модель (Великобританія, Ірландія, Канада) виступає як проміжна між лібералізованою американською і соціально орієнтованою шведською та німецькою моделями. Для неї характерним є активніше, ніж для першої моделі, регулювання соціальних процесів з боку держави, проте нижчий, ніж в останніх двох моделях, рівень оподаткування і перерозподіл ВВП через держбюджет (не більше 40%). Крім того, має місце приблизно рівний розподіл витрат на соціальне забезпечення між державою та приватним сектором, пасивна державна політика на ринку праці.

Моделі соціальної політики держави

Модель соціальної політики Української держави має представляти собою симбіоз лібералізму та соціальної орієнтації. Перший дає можливість в умовах відсутності достатніх фінансових коштів у держави створити умови для самореалізації і самозабезпечення економічних суб'єктів. Друга складова передбачає формування раціональної системи соціального захисту населення.

Стратегічного характеру:

— наповнення реформ соціальним змістом;

— захист і забезпечення прав і свобод громадянського суспільства

— формування середнього класу

— активізація соціальної ролі держави, відпрацювання механізму взаємодії держави і суспільства в соціальній сфері;

— забезпечення гідних і безпечних умов життя та праці, зростання добробуту громадян;

— створення кожній людині можливостей реалізувати її здібності, одержувати доход

відповідно до результатів праці, компетентності, таланту;

— стимулювання мотивації до трудової та підприємницької діяльності, становлення середнього класу.

— становлення середнього класу.

— становлення середнього класу.

— становлення середнього класу.

— становлення середнього класу.

Цілі соціальної політики перехідного періоду

Поточного характеру:

- погашення заборгованості з заробітної плати та соціальних виплат;
- забезпечення прожиткового мінімуму;
- боротьба з бідністю, надання адресної допомоги;
- захист громадян від інфляції за допомогою своєчасної індексації доходів;
- обмеження безробіття та стимулювання зайнятості населення;
- створення екологічно та соціально безпечних умов життя;
- запобігання соціальній деградації тощо.

Система соціального захисту населення в Україні

Система соціального захисту в Україні включає :

- пенсії (ПФ, ФСС);
- допомога по безробіттю (ФЗ);
- система короткотермінових грошових допомог: при хворобі, при народженні дитини (ФСС, ПФ).

Система соціальних допомог:

- цільові допомоги (грошові, натуральні, безготівкові, тобто пільги по оплаті);
- соціальне забезпечення (система інтернатних установ та територіальних центрів);
- соціальний захист через недержавні організації;
- соціальна допомога з фондів підприємств.

Система соціального захисту населення складається з:

- соціального страхування;

- соціальної допомоги;

- соціальних гарантій.

Система соціального страхування і пенсійного забезпечення, що діє в Україні включає у себе:

- пенсійну систему;**
- соціальне страхування на випадок безробіття;**
- соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;**
- соціальне страхування від нещасних випадків.**

Основні соціальні гарантії в Україні:

- мінімальний розмір заробітної плати;
- мінімальний розмір пенсій за віком;
- мінімальний розмір заробітної плати робітників різної кваліфікації в установах та організаціях, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів;
- стипендії учням професійно-технічних та вищих навчальних закладів;
- індексація доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх доходів під час зростання цін;
- забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах і послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки.

Суб'єкти соціальної політики України

Держава в особі відповідальних за вироблення і здійснення такої політики органів законодавчої і виконавчої влади

Уряд

Верховна
Рада
України

Міністерство праці та соціальної політики

Міністерство охорони здоров'я

Міністерство освіти і науки

Міністерство культури і мистецтв

Інші міністерства, комітети, відомства

Органи місцевого самоврядування

Активну роль у здійсненні соціальної політики відіграють

громадські,
політичні
організації

партії

профспілки

фонди

асоціації
громадян

Основними характеристиками новоствореної моделі соціальної політики України мають стати:

- підвищення добробуту населення, забезпечення високих життєвих стандартів і високого рівня якості життя;**
- скорочення рівня безробіття, забезпечення ефективної зайнятості населення та запобігання втраті кваліфікованих кадрів;**
- удосконалення системи пенсійного забезпечення та соціального захисту;**

Основними характеристиками новоствореної моделі соціальної політики України мають стати:

- створення цілісної системи надання пільг, компенсацій і державної допомоги малозабезпеченим верствам населення;**
- здійснення вартісної оцінки наявних соціальних пільг, скорочення їх фінансово незабезпеченої частини;**
- забезпечення адресності надання пільг унаслідок різкого спрощення механізмів отримання таких пільг категоріям населення, які їх потребують.**

В умовах соціально-ринкової трансформації держава має виступити соціальним амортизатором перетворень і водночас проводити активну соціальну політику на нових, адекватних ринковим вимогам засадах.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!